

Ileana (Yang Ling) Hoge-Velişcu

TRATAT DE LITERATURĂ CHINEZĂ VECHĂ

DIN PAVILIONUL SECRET AL OGLINZII SCRISULUI

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. românolog DING CHAO, Doctor Honoris Causa – România

Profesor-jurnalist Radio China Internațional, românolog LUO DONGQUAN

Redactor: Dana CĂPRICERU

Ileana (Yang Ling) Hoge-Velişcu

**TRATAT DE LITERATURĂ
CHINEZĂ VECHĂ**

DIN PAVILIONUL SECRET AL OGLINZII SCRISULUI

Bucureşti, 2013

Copyright © 2013 Ileana (Yang Ling) Hoge-Velișcu

Toate drepturile de publicare și difuzare asupra prezentei ediții aparțin Editurii Pro Universitaria.

Nicio parte din acest volum nu poate fi reprodusă fără acordul scris al Editurii Pro Universitaria.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HOGEA-VELIȘCU, ILEANA (YANG LING)

Tratat de literatură chineză veche. Din pavilionul secret al oglinzii scrisului / Ileana (Yang Ling) Hoge-Velișcu – București: Editura Pro Universitaria, 2013

Bibliografie

ISBN 978-606-647-835-9

811.581

CUVÂNT ÎNAINTE

Tratatul de literatură chineză veche. Din pavilionul secret al oglinzii scrisului propune o sinteză de amploare asupra literaturii chineze percepută ca o uriașă alcătuire organică de idei, autori și opere, însă mereu supusă schimbării perspectivei temporale; elementul istoric este gândit la maniera dinamică, forța evenimentelor prezentate alternând timpurile fixează într-o matrice determinată fenomenul literar al fiecărui timp dat.

Recunoaștem în alternarea timpurilor trăsăturile specifice ale mișcării de idei filosofice, etico-morale și estetice turnate în creația literară a diferitelor momente, perioade și epoci deja configurate pe anumite scheme socio-istorice, economice și de factură psihică.

Valurile gândirii și creației literare se succed în ritm cu derularea faptelor istorice, care, după cum știm, întronează mentalități și gusturi proprii fiecărui timp istoric în parte.

Lucrarea se referă la timpuri de mult apuse legate de începuturile literaturii chineze de dinainte de Imperiu (Qin), străbate o lungă istorie medievală a literaturii circumscriind o durată cuprinsă între anii de existență mitică și semimitică 2155 î.Hr. și ajungând până la sfârșitul dominației mongole în China – 1368 d.Hr.

Istoria este pretextul și fundalul pe care se face proiecția literaturii – text încărcat de informație și de dense semnificații într-o prezentare cronologică deliberat aleasă așa, pe baza sistemului de selecție folosit de istoricii literari chinezi și străini, dar și de noi în lucrări monografice referitoare la genuri ori la istorie literară pură. Aici se fac unele includeri personale sau unele reduceri de informație – autori și opere, climat literar, școli și societăți, impuse de metodologia prin care realizăm sinteza.

Urmărind expunerea sistematică a procesului evoluției literaturii chineze clasice ne referim la scriitori și opere din punctul nostru de vedere, grefat adânc pe optica exegeților chinezi vizavi de propria cultură, pe care ei înșiși o studiază sub toate fațetele și în toate nuanțele. Respectându-le și iubindu-le cultura, ni se pare potrivit să le respectăm și judecățile de valoare asupra ei; restul demersului este pe de o parte deslușirea actului literar chinez în sine și familiarizarea cu spațiul istoriei și criticii literare chineze, iar pe de altă parte înseamnă un efort de adâncire a judecăților de valoare emise asupra capodoperelor.

Având configurația unui eseu despre lumea chineză veche, cu accent pe viața literară, lucrarea de față traversează secole și milenii de cultură materială și spirituală, prilejuind cititorului un prim contact onest cu fenomenul literar chinez, special ca trăsături și inedit, pentru noi, ca percepție.

Informația extrem de bogată, plasată metodic în contexte situaționale potrivite, este supusă unei analize și descrieri corecte și se asociază în nuclee de idei, emise de exegeți chinezi și străini, în scenarii culturale importante, cu o mare putere de a ilustra momente ale creației literar-artistice, ori de a desemna, în plan mai restrâns, genuri, specii, motive și teme urmărite sistematic, inserate în anume împrejurări istorice și supuse atent criteriilor de diferențiere și de clasificare.

Deși este un eseu, lucrarea își impune o logică a demersului, realizându-se în final, un material elaborat după o metodologie modernă clară, dând posibilitate lectorului să înțeleagă, dar mai cu seamă să și rețină ceva-ceva din toată plâsmuirea de fapte și întâmplări, organizată într-o înșiruire limpede și coerentă.

Pentru oricine dorește să se apropie de China, în speță de literatura ei, credem că este aproape obligatoriu contactul pe calea propusă de noi, deoarece fiind inedită prin specific, literatura devine o disciplină cu totul specială în spațiul literaturii universale: este coplesitoare ca informație și mai ales, extrem de îndepărtată în timp, ca întâmplare.

Sensibil, cititorul va remarca marea bucurie oferită nouă de frumusețea și ineditul subiectului spre care vrem să-l atragem, lumea chineză răsplătindu-i efortul de înțelegere cu satisfacții deosebite intelectuale. Învelișul lingvistic al operelor literare de care ne ocupăm este vechea limbă clasică ajunsă până la noi sub forma ei scrisă *wen yan wen*.

Această limbă nu se vorbea, aspectul colocvial al limbii vechi existent în paralel fiind puternic colorat de elemente dialectale, cu tendință de stabilizare în Sud. Aproape necunoscută de către străini, limba *wen yan wen* pune serioase probleme de lectură și de traducere. Este știut că majoritatea zdrobitoare a operelor clasice chineze traduse ne parvin pe două căi: traduceri indirecte, din limbile europene moderne, fără înțelegerea originalului ori cu o foarte sumară cunoaștere a limbii vechi, doar cât să se depisteze terminologia, onomastica și toponimica din text și, traduceri directe, rarissimele traduceri din originalul îngălbenit de secole și milenii, peste care unii străini zăbovesc până orbesc.

Instruiți cu grijă și vreme îndelungată la Harvard, Sorbona, Oxford și Cambridge, traducătorii chinezi, admiși la Institutul de Traduceri al Academiei de Științe din China, săvârșesc valoroase versiuni străine ale capodoperelor literare, filosofice, religioase, în limba lui Whitman, Balzac ori a lui Shakespeare, punându-le străinilor la dispoziție, însă „la a doua mână”, tezaurul lor cultural, ceea ce trebuie să admitem, înseamnă și inerentele „pierderi” acumulate în procesul de transcodare.

Tratatul de literatură chineză veche. Din pavilionul secret al oglinzii scrisului este o panoramă a întregii spiritualități chineze clasice și prezintă vaste scenarii culturale despre vatra chinezilor de demult, cu tot ceea ce se petrecea în ea: istorie, configurare de mentalități, mișcare de idei, poezie și spectacol, o spiritualitate complexă și aparte, fascinantă în întreaga ei esență.

Din punct de vedere aplicativ, cartea propune o percepere la modul gradual, adâncit și nuanțat – așa cum o gândim, o înțelegem, o simțim și cum dorim sincer să fie receptate de români – limba și literatura ca cele mai importante expresii ale eului poporului chinez, adică în adevărata lor valoare și frumusețe.

Este reconfortantă senzația de existență eternă a Chinei. La China profundă se ajunge simplu, prin cunoaștere și iubire. Necunoașterea, prejudecățile și reaua-credință desubstanțializează misterul chinez, iar demersul analitic aproximat, hiperconceptualizările și speculațiile agresiv gongorice, prin care este filtrat eul chinez, îi aduc atingere, alterează acest mister ce concentrează toate valorile ei vechi și noi.

Vizavi de China și de chinezi, ne întâlnim pe aceleași coordonate de simțire onestă cu eminentul nostru coleg, sinologul francez Jacques Gernet, care explică și el în **Introducere** la lucrarea fundamentală **Lumea chineză** (1985): „A trebuit să ținem seama de lipsa oricărui manual și de nivelul foarte elementar al cunoștințelor despre China, ca să nu mai vorbim de ideile false și de prejudecăți...”

Intellectualii români de ieri și de astăzi îl invocă fără continență pe Confucius, ca model de cărturar erudit și de învățător neobosit, vorbele lui Schopenhauer cum că ar fi fost „cel mai înțelept om ce s-a născut vreodată pe fața pământului” l-au sedus până și pe Eminescu. Acest spirit propriu lui Confucius este cuprins în Cartea a VII-a, paragraful 2 din **Convorbiri** (*Lun yu*), în 8 semne în limba de acum aproape trei milenii – *Xué ér bù yàn, huì ér bù juàn*. Un chinez pricepe de aici că enciclopedia lui Confucius se datora faptului că „învăța fără să simtă limita plăcerii de a învăța; totodată, din ceea ce dobânda prin propria învățătură, le preda altora fără să simtă osteneala”. Tocmai acest spirit universal valabil este cel ce luminează de trei mii de ani chipul lui Confucius, adevăr de toți știut. Prin limpezirea lui, străvechea Chină ajunge până în contemporaneitate. După un veac și mai bine, de când Eminescu și Slavici îl receptau exact prin filtre germane, aflăm acum un altceva despre Confucius și anume că „neostenit cercetează ce a învățat”. Te și miri, de ce oare? Și la ce bun „cercetează ce a învățat” și încă „neostenit”? Ne tot întrebăm ce logică subtilă ne-o fi sugerând prin această vorbire, peste timp, Confucius apropo de **Învățătură** (*xué*) – cheia de boltă a întregului său concept moral despre Omul superior (*jun zi*)? Fraza îi e străină și noi ne îndoim profund că ar mai fi fost Confucius receptat ca un uriaș al omenirii, dacă ne-ar fi transmis, peste milenii doar un așa mesaj golit de măreție. Și cum ar fi strălucit și ar mai fi biruit Confucius eternitatea doar prin „hărnicie” la

învățătură, treabă de altminteri, la îndemâna multor truditoni ai cărților. Poate, traducătorii să știe...Noi însă știm că „ideile false”, cum spune Gernet, aduc atingere eului chinezesc.

Textul *Xué ér bù yàn, huì ér bù juàn*, alcătuit cu adâncă știință de către elevi, după moartea Învățătorului (și revendicat de umanismul modern prin fermul *Xué ér bù yàn, huì rén bù juàn* revelează cu mare tresărire adevărul că Magistrul lor era cuprins de o fenomenală jubilație interioară când se deda studiului și că ceea ce, îndeobște, este sâcîitor, plictisitor și nesuferit pentru toți învățăceii de pe pământ, pentru Confucius era o sărbătoare a spiritului și o duminică a simțurilor, perfecta stare de beatitudine fiind perpetuu atinsă când se afla în fața istoriei neamului și a învățaturii vechilor înțelepți ca să le deslușească tăinuitele înțelesuri. Desăvârșitul simț al datoriei față de elevii săi, îl îndemna pe Învățător să le predea, fără să simtă osteneala, cunoștințele pe care îndelung și cu imensă plăcere le tezuriza în mintea și în sufletul său toți recunoscând în el pe adevăratul „modelator al sufletului țării sale” – *Confucius Sinarum Philosophus* (Paul Hazard, **Criza conștiinței europene**, Editura Univers, București, 1973, p. 9). Fiindcă dincolo de cuvintele îngrămădite într-un text, gândirea chineză puternic abstractizată ne dăruiește un mesaj, un stil și un model – toate despre „cel mai înțelept om care s-a născut vreodată pe pământ” – Kong Zi.

În fine, limba chineză nu este nici măcar înrudită cu limba noastră românească, ceea ce înseamnă că alăturându-le observăm că există mai multe lucruri care ne separă, decât care ne adună, limba rămânând bariera peste care nu se trece așa de ușor dincolo.

În paremiologia românească se spune, frumos: „nu căuta *acul* în carul cu fân” și tot frumos: „am eu *ac* de cojocul tău”, sensuri fără taine pentru români, care înțeleg ce va să zică *acul* în primul panseu și respectiv în al doilea. Totuși, cineva a crezut că se poate spune: „nu căuta ace în cojoace!...”. Cam tot așa devine cazul și cu *neosteneala* lui Confucius de a învăța el însuși și apoi tot cu *neosteneală* de a-i învăța pe alții...

În materie de China, datorită severelor bariere ale limbii vechi, mai cu seamă, putem să greșim. Ne străduim așadar să-i ascultăm bine pe chinezi, care știu tot de la Confucius că *qianxu shi rén jìnbù, jiào'ào shi rén luòhòu*, un dicton care te eliberează de toate spaimile sufletești și te face fericit când îl pătrunzi cu adevărat: „modestia te duce înainte, îngâmfarează te trage înapoi” sau măsura bunului simț.

Cu modestie și onestitate, mereu sub tutela gândurilor unor iluștri cărturari români, care au deslușit la vreme „misterul chinez” – Eminescu, Slavici, Alecsandri, Maiorescu, Pogor, Xenopol, Blaga – încercăm în **Tratatul de literatură chineză veche. Din pavilionul secret al oglinzii scrisului** și o anumită abordare comparată, capodopere ale literaturii chineze și creatorii lor intrând de mult timp pe poarta universalității.

Stăruința în a folosi fără abatere sistemul științific de transliterare a cuvintelor chinezești, devine un act minimal de cultură întreprins de sinologi și la care chinezii sunt extrem de sensibili. Sistemul impune alfabetul latin al limbii chineze (*Hanyu pinyin zimu*), descris de noi în lucrarea **Conversia scrierilor nelatine. Transcrierea caracterelor chineze. Standard de Stat, Ediție oficială STAS 5309/5-1987**, Editura Tehnică, București, 1987, care recomandă și pronunția practică a sunetelor limbii literare chineze, bazate pe dialectul mandarin (*guan hua*), adaptate la specificul vorbirii române.

Ileana (Yang Ling) Hoge-Velișcu

Ileana Hoge-Velișcu

CAPITOLUL 1

VATRA ȘI GENEZA POPORULUI. ISTORIA LUI POLITICĂ

1. Cine sunt chinezii și de unde vin

Având forma unei frunze de dud, crestată de un vierme de mătase *bombyx mori*, China (9.596.960 km²) este situată în zona răsăriteană și de miazăzi a Asiei și ocupă 1/10 din suprafața globului terestru.

Caracteristicile geofizice ale teritoriului sunt impuse de vecinătatea sa, în partea de sud-est, cu Oceanul Pacific, Marea Galbenă (*Huanghai*), Marea Chinei de Est (*Donghai*) și Marea Chinei de Sud (*Nanghai*). Lanțul Munților Transhimalaya și al celor Sino-Tibetani din sud-vest, al Munților Cosmici (*Kunlun*) din vest, al Munților Tâmpla Cerului (*Tianshan*) și Altai din nord, al Munților Hinganul Mare și Hinganul Mic din nord-est, precum și deșertul Alașan din nord și Takla-Makan din vest, dar și Fluviul Albastru (*Changjiang*), cel Galben (*Huanghe*), Fluviul Perlelor (*Zhujiang*), Fluviul Huai și Fluviul Amur (*Heilongjiang*) creează, pentru orografia chineză, variate forme de relief specifice, într-o arhitectură și o armonie unice.

Clima caldă și umedă a majorității regiunilor septentrionale ale Chinei, de acum cinci sute de mii de ani, favorizează apariția unei vegetații luxuriante și a unei faune bogate – mediul fizic potrivit desfășurării vieții omului primitiv.

În zona Zhoukoudian, din sud-vestul Beijing-ului, trăia *sinantropul* (*Beijing ren*) beneficiind de solul fertil și de clima blândă a ținuturilor nordice*.

După o perioadă îndelungată, de aproximativ patru sute cincizeci de mii de ani, *omul superior al cavernelor* (*shandingtongren*), din zona Zhoukoudian**, cunoștea primele forme de organizare; cheia de boltă a civilizației sale era faptul de a fi învățat să aprindă și să mențină focul.

Și iară s-a mai scurs o perioadă de adâncă preistorie, până acum aproximativ cincisăzeci de mii de ani, ca acești oameni de pe prima treaptă a civilizației chineze să înregistreze progrese în direcția îmbunătățirii modului lor de viață.

Organizarea socială, moștenită de la înaintași, capătă forma obștei gentilice, ai cărei membri se înrudeau între ei. Uniuni de ginți alcătuiau tribul, care de asemenea se asocia în uniuni tribale – unități sociale conduse de șefi de triburi aleși de comunitate și apoi sanctificați.

Între mileniul al patrulea și al treilea, pe cursul mijlociu al Fluviului Galben, trăiau triburi care cunoșteau ceramica policromă. Triburile, de pe coasta meridională și cursul superior al Fluviului Galben, cunoșteau ceramica neagră, ca o consecință a descoperirii olăritului, ca un semn de progres.

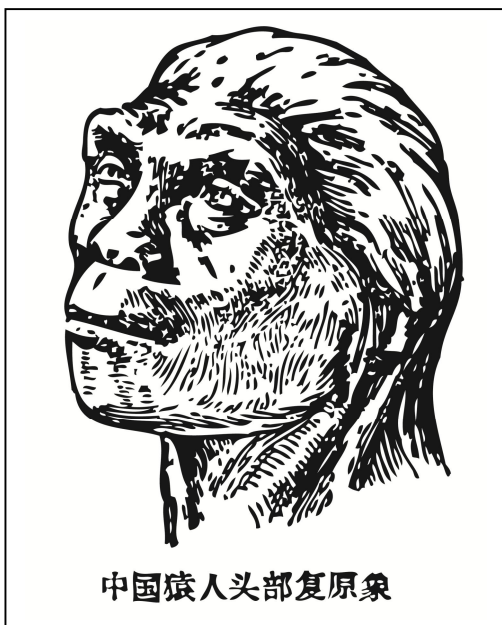
Despre cultura materială a vechilor chinezi, din perioadele preneolitică și neolitică, stau mărturie descoperirile arheologice efectuate pe teritorii incluse astăzi în perimetrul provinciilor He'nan (partea de vest și cea de nord-vest), Shanxi (zona sudică), Shandong (la Qi'nan) și Shaanxi (în ținuturile centrale). Aceste dovezi, găsite sistematic aproape în toate regiunile țării, cât și atestările izolate, privind perioada paleoliticului inferior și

* Cercetările arheologice, efectuate în anii 1922-23, în zona cuprinsă între actualele provincii Ningxia și Shaanxi, au avut ca rezultat descoperirea „omului din Ordos” (*Hetaoren*), de care ne despart aproximativ 200.000 de ani de existență.

** Referirile se fac la descoperirile din anii 1933-34; „omul cavernelor” avea o înfățișare ce prezenta asemănări cu a omului modern, deși a trăit la o distanță în timp de cca. 100.000 de ani, de acesta.

mijlociu, din locurile străvechi, permit urmărirea procesului de etnogeneză întâmplat aici, răspândirea populațiilor pe cuprinsul teritoriului, contactele, influențele și asimilările petrecute, precum și migrarea lor într-un context determinat de mediul fizic și de circumstanțe istorice. Sistematizând datele oferite de arheologie, dar și informațiile istorico-literare, cu privire la civilizația din protoistoria chinezilor, informații rămase din antichitate, etnologia (*renzhongxue*) explică cine sunt chinezii, care este specificul fiecărui perimetru etnic, ce intră în constituirea vetrei poporului, până la configurația ei actuală.

Circumscrierea poporului chinez, în principal, familiei neamurilor mongolice (*menggu renzhong*) și a celor malaesiene (*malai renzhong*)* permite o reconstituire, pe plan istoric, a formării tuturor naționalităților conlocuitoare și mai ales a continuității existenței lor în vatra dintotdeauna a poporului, leagănul unei etnogeneză cu specific.

Chipul „omului primordial” – *Beijing ren*

Urmele de viețuire a hominizilor pe teritoriul de astăzi al Mongoliei și al Chinei Septentrionale (*Huabei*), care în adâncă antichitate beneficiau de o climă caldă și umedă, dovedesc din plin că aici a existat unul din leagănele procesului de antropogeneză ale Terrei (*Menggu Huabei yi dai shi renlei qi yuan „shen di” zhi yi*)** , că aici a fost locul unde s-au constituit și s-au dezvoltat, în stadiile timpurii, colectivități umane.

Modificările tectonice și de climă survenite, în epoca prepaleolitică, peste ținuturile Mongoliei și Chinei Septentrionale (*Huabei*), au determinat deplasarea oamenilor fie către zonele vestice, prielnice dezvoltării vieții, fie către cele de nord-est ale Asiei. Cei care au migrat către nord-est sunt strămoșii tungușilor (*tonggusizu*) de mai târziu, precum și ai triburilor chineze Shang (șanii), care așa cum consemnează scrierile vechi, au coborât spre miazăzi, venind de la răsărit.

* *Malai renzhong* – malaezii din sud-estul Asiei sunt populații rezultate din amestecul seminiților mongoloide cu cele negroid-australoide.

** Lü Zhenyu, *Tratat de istoria Chinei* (*Jian ming Zhongguo tong shi*), Renmin chubanshe, Beijing, 1960, ediția a 8-a, p. 9 și următor.

Cât despre ramura care s-a deplasat la vestul teritoriului Mongoliei și Chinei Septentrionale (*Huabei*), aceasta a dat ascendenții triburilor chineze Xia. Ei au străbătut întreg teritoriul cuprins între ținuturile Gansu și Shaanxi de astăzi, au ajuns în Turkestanul Galben (*Xinjiang*) unde, divizându-se, s-au îndreptat din nou către răsărit, ajungând în Asia Centrală și încă mai departe, către răsărit, pierzându-li-se urma.

Pe de altă parte, populațiile din zonele sud-vestice, ale vetei poporului chinez, care s-au interferat și s-au asimilat populației chineze (*Hanzu*), în marea lor majoritate, aparțin neamurilor malaesiene, preponderente în Sud-vestul Asiei.

2. Formarea naționalității chineze (*Huazu*) și a naționalităților minoritare pe teritoriul Chinei

O ramură a triburilor Shang (șanilor), denumite astfel fiindcă poposiseră pe colinele Shangqiu, dar cunoscute în timpuri străvechi și sub numele *Yi* sau *Yin* sau *Yan*, părăsind la începutul lor de istorie zona mongolă, au coborât spre miazăzi, străbătând regiunile de coastă. S-au îndreptat probabil, mai întâi către peninsula Shandong, după care au pătruns către vest, ținând cursul Fluviului Galben, până către izvoare.

Pe de altă parte, o altă ramură mongolă, îndreptată către vest și de acolo către răsărit își face apariția în perimetrul dintre actualele provincii Shaanxi și Gansu. Fiindcă se stabilește provizoriu pe malurile Fluviului Xia, își ia numele de tribul Xia, ca mai târziu, mutându-se pe Muntele Hua, să-și schimbe numele în *Huazu*. Astfel, triburile chineze, cât și spațiul locuit de ele, purtau în vechime numele *Huaxia* – China, nume care nu a suferit mutații majore în timp. Punctul cel mai de la răsărit, pe care-l ating în deplasările lor triburile Xia, este delimitat în partea de nord-vest a actualei provincii He'nan și în partea de miazăzi a provinciei Shanxi, de astăzi, unde se sedentarizează treptat. În perioada istorică, despre care este vorba, triburile chineze Xia și Shang se aflau în plină epocă a comunei primitive. Populații nomade, ele s-au retras către albia Fluviului Galben, unde au găsit un pământ fertil, potrivit pentru oameni și turme și unde interese vitale le-au pus în contact, luptele dintre ele neputând să anuleze interferențele și amestecurile etnice.

Prezența triburilor Shang, venite din peninsula Shandong, în He'nan, zonă în care se statorniciseră triburile Xia, presupune și un transfer de cultură Shang, peste stratul de cultură Xia, configurat ca trăsături fundamentale. Cunoșcătoare a meșteșugului topirii metalelor și a făuririi uneltelor și a obiectelor din bronz, populația Shang tinde, din ce în ce mai mult, să-și fixeze hotarele și să se statornicească în limitele lor, unde să se ocupe de producție. Triburile Shang vor stăvili, fără prea mare trudă, deplasarea triburilor Xia către zonele mănoase răsăritene, de coastă, iar în urma incidentelor, parte supunându-li-se, parte fiind împinse către nord-vest, unde mai hălăduiesc o bună bucată de vreme.

Istoriografia chineză* consemnează împrejurările istorice în care s-ar fi petrecut acest proces de migrație, urmărind linia de evoluție etnică și culturală a triburilor Xia, strămoșii viitoarei populații Zhou. Neamurile Xia, statornicite vremelnice în Câmpia Yulu**, încep să fie cunoscute sub numele Qi, Xu, Shen și Lü, în timp ce acelea care au pătruns dinspre partea de sud-vest a provinciei He'nan, în ținutul Hubei, unde s-au amestecat cu băștinașii, au fost denumite ulterior Jingman. Este posibil ca aceștia să se fi deplasat către răsărit, urmând cursul Fluviului Albastru și să se fi așezat prin părțile acelea, fiind asimilați de autohtoni. Oricum, către a doua jumătate a sec. al XVIII-lea î.Hr., pe timpul domniei împăratului Shang

* Referirile se fac la *Opiniile Țării Zhou* (*Zhou yu*), una din cele opt secțiuni ale operei lui Zuo Qiuming – *Opiniile împăraților* (*Guo yu*), datând, probabil, din anul 450 î.Hr..

** Denumirea străveche a zonei He'nan.